

5

Registreren

De registratie betreft het oordeel van de onderzoeker over de aan- of afwezigheid van de negentig in het profielschema aangegeven attitudes. Dit gebeurt aan de hand van een registratieprotocol dat, om gemakkelijk gehanteerd te kunnen worden, in een aparte bijlage is opgenomen. In dit registratieprotocol wordt van elke attitude een operationele definitie, een feitelijke beschrijving, van het voor deze attitude kenmerkende gedrag gegeven, met een toelichting en enkele voorbeelden ter illustratie.

Daar waar nodig wordt aangegeven hoe vaak een bepaald gedrag moet voorkomen of hoe lang dit moet duren voordat het als ‘daadwerkelijk en kenmerkend’ kan worden beschouwd. Het contact van een 30-jarige cliënt met ‘de vrouw van zijn dromen’ bijvoorbeeld wordt pas als het vermogen tot het aangaan van een vaste relatie (‘samenleven’, 71) geregistreerd als deze bij het wakker worden twee jaar later nog bestaat.

Voornemens en andere plannen voor de toekomst kunnen apart in de verslaglegging worden vermeld, maar blijven bij het registreren buiten beschouwing. Dat geldt ook voor veronderstellingen over de verborgen betekenis of over de mogelijke oorzaken van het gedrag.

Sterkte en zwakte

De items van de zes onderste, aan het vroegkinderlijke gedraggerelateerde niveaus, zijn in negatieve zin geformuleerd. De items van vier hoogste niveaus, die volwassen gedragingen weergeven zijn positief gedefinieerd. De aanwezigheid van vroegkinderlijk gedrag wordt dus alleen geregistreerd als dit disadaptief is. De reden hiervoor is dat dergelijk gedrag ook deel uitmaakt van het normale volwassen gedragsrepertoire. De meeste mensen vinden het prettig als anderen iets voor hen doen, of beleven het feit dat zij iets beter kunnen dan anderen als positief voor hun gevoel van eigenwaarde. Dergelijk gedrag is pas disadaptief als het overmatig is en het normale functioneren verstoort. Bijvoorbeeld als iemand voor zijn behoeftebevrediging volledig afhankelijk is van de buitenwereld (‘passieve liefdesbehoefte’, 35), of als iemand zichzelf waardeloos vindt zodra iemand anders iets beter kan (‘idealen-gerelateerd zelfbeeld’ 53). Adaptieve vroegkinderlijke attitudes manifesteren zich bovendien indirect door de ontwikkeling van volwassen adaptieve vermogens. Het feit dat iemand zich heeft kunnen hechten blijkt uit de ontwikkeling van relaties van het type ‘gelijke’ (62) en ‘maat’ (72), of uit het vermogen tot ‘zorg’ (82) of ‘altruïsme’ (92).

Registratieprocedure

Voor de registratie van de gegevens uit het profielinterview wordt de volgende werkwijze aanbevolen.

Bij elke vraag van het interview gaat de onderzoeker na of het antwoorden van de cliënt informatie verschaft over één van de in het profiel beschreven attitudes. Indien dit het geval is, dan wordt het nummer van de desbetreffende attitude in de kantlijn van het interview genoteerd. Vervolgens wordt de code van de vraag in het hokje van de desbetreffende attitude in het profielschema geschreven. Op deze manier biedt het profielschema aan het einde van de registratie, voor elk item een overzicht van de vindplaats van uitspraken in het interview die hierop betrekking hebben.

Gevraagd naar activiteiten of gebeurtenissen die zijn gevoel van eigenwaarde versterkten (vraag P5), geeft de cliënt bijvoorbeeld aan, dat de lof van zijn chef hem een 'ontzettende kick' geeft en dat hij de mening van zijn chef duidelijk belangrijker vindt dan zijn eigen mening. Dit is een voorbeeld van een 'extern zelfbeeld' (33). De onderzoeker noteert nu 33 in de marge van deze vraag en P5 in hokje 33 van het profielschema.

Indien hij twijfel koestert over de juistheid van zijn interpretatie dan kan hij dit aangeven door beide noteringen tussen haakjes te plaatsen: (33) en (P5). Als de cliënt een uitspraak doet waaruit duidelijk blijkt dat een bepaalde attitude geen deel uitmaakt van zijn gedragsrepertoire, dan kan dit worden aangegeven door de scores te voorzien van een min teken, dus respectievelijk 33- en P5-. (Voor meer voorbeelden zie de onderzoeksverslagen op de cd-rom.)

Het tegelijkertijd scoren van datgene wat de cliënt beschrijft en de wijze waarop hij dit doet is verwarringend. Daarom wordt aanbevolen om eerst de inhoud van de uitspraken te scoren en daarna het interview nog eens door te nemen om de cognities te inventariseren.

Het scoren van het interview vergt één tot anderhalf uur.

Kwantificering van de afzonderlijke items

Als het interview op deze wijze is doorgewerkt worden de afzonderlijke attitudes, uitgaande van de hierover verzamelde informatie gekwantificeerd. Dit gebeurt door per attitude met behulp van een vier puntschaal aan te geven in welke mate het gedrag van de cliënt overeen komt met de hierbij operationele definitie van dit item.

De uitspraak: 'De betekenis of waarde die de cliënt zichzelf toekent, wordt overwegend bepaald door de waardering van anderen' ('extern zelfbeeld' 33), kan: volledig onjuist (0 = -), in beperkte mate juist (1 = X) overwegend juist (2 = XX), of volledig juist (3 = XXX) zijn. Beslissend is niet het aantal uitspraken dat informatie over een item biedt, maar de beoordeling van deze uitspraken door de onderzoeker.

Bij de cliënt die in allerlei situaties aangeeft slechts af en toe voor zichzelf op te komen, is de uitspraak dat hij hiertoe in staat is in beperkte mate juist ('assertiviteit' 68: X). De cliënt die een keer vertelt altijd wantrouwend te zijn, en daarom ook niets met andere mensen te maken te willen hebben, voldoet daarmee volledig (3 = XXX) aan de definitie van 'vervalsingen' (07).

Ter wille van de overzichtelijkheid wordt het aantal punten in het profielschema door kruisjes weergegeven.

Sommige attitudes hebben een globaal karakter en worden geoperationaliseerd door het beschrijven van enkele specifieke manifestaties. ‘Afhangelijkheid’ (31), het onvermogen om zelfstandig te functioneren, wordt afgeleid uit: het onvermogen om alleen te wonen, alleen activiteiten buitenhuis te ondernemen, zelfstandig te reizen of zelfstandig beslissingen te nemen. ‘Intimitet’ (75) wordt afgeleid uit het vermogen om op een wederzijds bevredigende wijze met een partner: praten over zaken die je bezighouden; ondernemen van vrijetijdsactiviteiten en vrijen.

De scoring van dergelijke complexe attitudes op de disadaptieve niveaus (5 en lager), wordt op een andere manier berekend dan de kwantificering van deze attitudes op de adaptieve niveaus (6 en hoger). De kwantificering van de disadaptieve items komt tot stand door de scores van de onderdelen bij elkaar op te tellen. Bij de adaptieve items komt de kwantificering tot stand, door berekening van het gemiddelde van de scores van de onderdelen. Disadaptief gedrag wordt dus zwaarder geteld dan adaptief gedrag. Anders gezegd, iemand wordt sneller ziek dan gezond verklaard.

De rationale hiervan is dat het voorkomen van een duidelijk voorbeeld van disadaptief gedrag, vaak genoeg is om te concluderen dat er iets mis is, terwijl een duidelijk voorbeeld van adaptief gedrag, onvoldoende is om te kunnen stellen dat iemand goed functioneert.

Bij een cliënt die zeer duidelijk ‘splitst’ (XXX), maar geen blijk geeft van ‘projectieve identificatie’ (-), wordt ‘vervormen’ (17) als zeer duidelijk aanwezig (XXX) geregistreerd. De ‘intimitet’ (75) in een relatie waarbij de cliënt aangeeft weinig of niet met zijn partner te praten (-), waarbij geen gezamenlijke vrijetijdsactiviteiten worden ondernomen (-), maar waarbij het vrijen voor beide partners bevredigend is (XXX), wordt als in beperkte mate aanwezig ($- + - + XXX / 3 = X$) gekwantificeerd.

Kwantificering van de niveaus

De kwantificering van de niveaus geschieht door de punten van de hierbij behorende items op te tellen en door drie te delen, met een afronding naar beneden. Bij twee of minder punten is de uitspraak dat de cliënt gedrag op dit niveau vertoont, volledig onjuist. Bij drie tot vijf punten is dit overwegend onjuist. Bij zes tot acht punten overwegend juist en bij negen of meer punten volledig juist. Het uitgangspunt voor deze rekenwijze is, dat voor het in beperkte mate functioneren volgens de gedragspatronen van een niveau, minstens één patroon zeer duidelijk (3 punten), of meerder patronen in mindere mate (totaal ook 3 punten) aantoonbaar moeten zijn. Voor het duidelijk, respectievelijk zeer duidelijk functioneren op een niveau zijn de criteria: minstens twee, respectievelijk drie zeer duidelijke attitudes, of een overeenkomstig aantal punten (6 respectievelijk 9 punten), verspreid over meerdere items op dat niveau.

Een cliënt die blijk geeft van een beperkte mate van afhangelijkheid (31: X), en van een eveneens in beperkte mate aanwezig ‘extern zelfbeeld’ (33: X), die bij stress duidelijk met ‘opgeven’ reageert (38: XX), scoort op het niveau symbiose totaal 4 punten. De uitspraak dat zijn gedrag bepaald wordt door attitudes op dit niveau, is dan in beperkte mate juist (4: 3 = 1). Een samenvatting van de registratieprocedure is in tabel 14 weergegeven.

Tabel 14: Registreren

- Lees de antwoorden bij een groep vragen. Bijvoorbeeld de vragen bij A1, B3, etc.
- Ga na welke in het profiel genoemde gedragspatronen in de beschrijving van het gedrag van de cliënt herkenbaar zijn. Bijvoorbeeld gevraagd naar wat hij doet om zijn klachten te beïnvloeden (A3), vertelt de cliënt dat hij probeert hier niet aan te denken door heel hard te werken (Actief vermijden - Defensiviteit, 48). Consulteer bij twijfel het registratieprotocol
- Noteer in de kantlijn van het antwoord in het interview de code van het patroon waaraan het refereert. In het gegeven voorbeeld wordt bij vraag A3 de code 48 genoteerd.
- Noteer in het hokje van het profielschema waarin dit gedragspatroon is vermeld de code van de vraag, waarbij aan dit patroon gerefereerd werd. In het gegeven voorbeeld wordt A3 in hokje 48 geschreven.
- Nadat alle antwoorden van het interview zijn verwerkt, worden de gedragspatronen gekwantificeerd door op grond van de per patroon verkregen informatie te bepalen of dit gedragspatroon niet of nauwelijks aanwezig is (-), in beperkte mate of in een minderheid van de situaties aanwezig is (X), duidelijk, dat wil zeggen in het merendeel van de daarvoor in aanmerking komende situaties aanwezig is (XX), of zeer duidelijk, dat wil zeggen in vrijwel alle daarvoor in aanmerking komende situaties aanwezig is (XXX).
- Noteer de kwantificatie in het desbetreffende hokje in het schema. Het gaat hierbij niet om het aantal uitspraken waarin aan een bepaald gedragspatroon wordt gerefereerd, maar om de betekenis in de bovenbeschreven zin die aan deze uitspraken kan worden toegekend.
- Kwantificeer het niveau, als alle patronen gekwantificeerd zijn, door het aantal punten op alle op dat niveau gelegen patronen op te tellen en dit getal door drie te delen en naar beneden af te ronden (0-2 punten = 0 of -; 3-5 punten = 1 of X; 6-8 punten = 2 of XX; 9 punten of meer = 3 of XXX). Geef deze kwantificatie in het desbetreffende hokje van het profielschema weer (zie tabellen 15-20).

Het scoren is tevens een toets voor de detaillering en voor de samenhang van de beschrijving die de cliënt van zijn gedrag in het dagelijkse leven heeft gegeven. Want pas op het ogenblik dat de onderzoeker voor de beslissing staat of het gedrag dat de cliënt beschrijft al dan niet voldoet aan de operationele definitie van een bepaald item, wordt duidelijk of hij over onvoldoende informatie beschikt om die keuze te kunnen maken.

In principe kan alles alles betekenen en wordt pas na voldoende detaillering duidelijk wat een gebeurtenis voor de cliënt betekent.

De mededeling van de cliënt dat hij zich de afgelopen week (s) zo ellendig heeft gevoeld (a), dat hij er aan dacht een einde aan zijn leven te maken (b), is niet te scoren als niet duidelijk is wat hij hierbij dacht (c). Gevraagd naar wat er in die situatie in hem omging kan de cliënt bijvoorbeeld de volgende antwoorden geven: "Ik was verschrikkelijk angstig. Ik had weer dat gevoel mijzelf kwijt te raken" ('desintegratieangst' – 'ontbreken van ordening' 09). "Ik weet het niet, maar dat kan ik zo opeens hebben. Het ene moment voelt alles oké, en het volgende moment wil ik alleen maar dood" ('wisselvalligheid' 11). "Die idioten (het bestuur van een muziekvereniging waar de cliënt als dirigent werkt) hadden mijn plannen voor reorganisatie afgewezen. Toen dacht ik van deze falende wereld wil ik geen deel meer uitmaken" ('verwerpen' 27 en 'zelfoverschatting' 28). "Ik kon het alleen zijn niet langer verdragen. Ik dacht als ik dood ben, dan ben ik weer bij mijn moeder" ('ouder' 32). "Op die verjaardag wierp mijn zus me weer van alles voor de voeten. Ik was razend, maar ik kon geen kant uit. Toen dacht

ik, ik maak er een eind aan, dan kunnen ze ook zien wat ze gedaan hebben.” (Op zichzelf richten van de agressie – ‘verschuiven’ 47, tevens ‘passief agressief verzet’ – ‘defensiviteit’ 48). “*Toen ze door hadden dat alle mooie verhalen die ik verteld had verzonnen waren, stortte mijn wereld ineen. Ik kon mezelf niet meer in de ogen kijken*” (‘idealen-gerelateerd zelfbeeld’ 53, tevens ‘pretenderen’ 58). “*Laatst kwam mijn dochter op bezoek en ik wist in eerste instantie niet meer wie ze was. Dat wil ik ze niet aandoen en zo wil ik ook zelf niet verder leven*” (‘authentieke normen - relationeel’ 74 en ‘individueel’ 64).

Feitelijke lacunes, onduidelijkheden en tegenstrijdigheden worden meestal tijdens het interview al duidelijk.

Vaak heeft de cliënt echter zijn verhaal zo geconstrueerd, dat belangrijke problemen niet aan de orde komen zonder dat dit opvalt. De cliënte die aangeeft dat haar moeder haar beste vriendin is en dat ze alles met elkaar bespreken, vertelt ook dat ze regelmatig door haar vader werd mishandeld en misbruikt. Het feit dat moeder hierbij niet tussenkwam komt in haar verhaal niet voor! Pas bij het nalezen van het interview kon de onderzoeker zijn gevoel dat er ergens iets niet klopte verduidelijken.

Van de onderzoeker wordt gevraagd om bij zijn interpretatie van het interview alleen uit te gaan van de door de cliënt verstrekte informatie en eventueel apart aan te geven, als het aldus verkregen beeld zijns inziens niet in overeenstemming is met de werkelijkheid. Voorkomen moet worden dat de onderzoeker op basis van vooronderstellingen het materiaal vertekent, bijvoorbeeld: ‘Cliënt is als kind ernstig verwaarloosd. Zijn huidige relatie, ook al duurt deze al meerdere jaren, kan daarom onmogelijk echt goed zijn.’

Soms maakt het interview een vlakke of oppervlakkige indruk, hoewel alles wel aan de orde is geweest. Dan is het zinnig om nog eens na te gaan of de interviewer de cliënt voldoende de gelegenheid heeft geboden om zijn verhaal te vertellen. Als dat wel het geval is, dan is het de vraag of de aandacht van de cliënt misschien door iets anders in beslag is genomen, een lichamelijke ziekte, sociale problemen, of dat zijn vermogen om zich te uiten belemmerd wordt door een psychische aandoening, zoals een posttraumatische stress-stoornis of een depressief toestandsbeeld. Deze vraag kan eventueel ook aan de cliënt worden voorgelegd. “*Ik vraag mij af of er nog iets anders is waar u mee zit, of wat u bezighoudt?*” Verder is het mogelijk dat de cliënt terughoudend is omdat hij iets te verbergen heeft, bijvoorbeeld een verslaving aan alcohol, of het gebruik van drugs. Mede daarom is het belangrijk dat deze onderwerpen eerder bij de intake al aan de orde zijn gekomen.